

ВІДГУК

офіційного оппонента на дисертацію Пилипенка Станіслава Олександровича
«Фортепіанна творчість Рене Ееспере: жанрово-стильовий та виконавський
аспекти»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»

Представлена вельми докладна, глибока та захоплена робота по фортепіанній творчості Рене Ееспере виявилася дуже співзвучною з сучасними тенденціями в світі фортепіанного мистецтва, в якому дослідження творчості Митця, відкриття її для музикознавців, піаністів-виконавців та широкої зацікавленої публіки – вельми цінна подія, що розширює уявлення про культурні надбання, традиції, духовні цінності національної культури Естонії, поглиблюючи, удосконалюючи діалог зі світовою аудиторією.

Робота Станіслава Пилипенка «Фортепіанна творчість Рене Ееспере: жанрово-стильовий та виконавський аспекти» увійшла у особливий резонанс з енергіями прибалтійсько-фінських музичних традицій, з магією ліричної поезики рунічних пісень, які збереглися на острові Кіхну та у народності Сету та загальній зверненості до прибалтійської художньої культури в нашому пост-модерновому музичному просторі, що підтверджує цінність проведеного дослідження. Як справедливо зауважує автор роботи, життєтворчість Рене Ееспере, його багата композиторська спадщина, у тому числі фортепіанна, залишилась осторонь від фундаментальних досліджень на відміну від таких сучасників естонського майстра як А. Пярт, Р. Кангро, Я. Ряетс, Е. Мягі та деяких фундаторів епохи становлення національної академічної школи. Проте твори Рене Ееспере звучать сьогодні, все ширше набуваючи географію. Музика у виконанні відомих інтерпретаторів естонського майстра виконується в багатьох європейських країнах, а також у США, Канаді, Південній Африці, Новій Зеландії, Японії. Зростає всебічний інтерес до фортепіанної спадщини

композитора. Тому актуальною постає основна мета представленої дисертаційної праці Станіслава Пилипенка: презентувати фортепіанну творчість Рене Ееспере як художню систему з урахуванням жанрово-стильової специфіки та виконавської реалізації.

Дисертант в поступовому розв'язуванні завдань дослідження, демонструє фундаментальні підходи у методології, а також вишукану структурність в послідовності викладення великого масиву матеріалів, історичних, аналітичних, музикознавчих, виконавських, інтерпретаційних та інших. Саме такі якості дозволили Станіславу Пилипенку продемонструвати зрілу коректність у викладенні важливих фактів біографії композитора, років його творчого вдосконалення у МГК ім. П. І. Чайковського, в непросту епоху 90-х років, коли Естонія переживала часи політичних, соціальних та культурних змін, борючись за свою незалежність, а міжнародні творчі зв'язки у їх продовженні змушені були ускладнюватись та суттєво трансформуватись.

Перші три із семи сформульованих завдань дослідження вирішуються у першому Розділі роботи, в якому життєтворчість Рене Ееспере розглядується на фоні широкої картини історичного розвитку музичної культури Естонії XX-XXI століть, її національного характеру і специфіки, які віддзеркалились у жанровості, стилістичній манері, специфіці фортепіанної музики естонського композитора. Переконають висновки розділу в яких дисертант зазначає, що творчість Рене Ееспере репрезентує національні ментальні риси, проявляючись в споглядальній та меланхолійній образності, зверненні до циклів малих форм, багатоголосся і поліфонічності, (вплив хорової культури), звукозображальності (інструмент каннель), фольклорному тематизмі, носіями якого є пісенні інтонації та танцювальні мотиви і ритми. Саме ці сформульовані узагальнення постають «камертоном», загальною ідеєю в подальшому аналізі великого масиву фортепіанних творів Рене Ееспере в наступному другому Розділі дисертації, надаючи йому цілісності та структурності при досить великому обсязі.

Особливу вдячність як камерний музикант хочу висловити дисертанту за окреслення значного здобутку камерної творчості Рене Ееспере - від інструментальних ансамблів з гітарою (1991 року) до психологічно-споглядальних, філософських «Triangulus» (2008) для скрипки, віолончелі та фортепіано та «Reditus» (2013) для кларнета, віолончелі та фортепіано, який, окрім основної своєї задачі в дослідженні – означити загальний контекст життєтворчості композитора, серйозно розширив палітру репертуарних уявлень естонської камерно-інструментальної музики.

В другому Розділі «Періодизація фортепіанної творчості Рене Ееспере» дисертант зазначає, що, в цілому, саме фортепіанна музика естонського композитора найяскравіше репрезентує еволюцію його музичного мислення, вибір жанрів. Тому представляється доцільним аналіз його фортепіанних творів саме в історичній послідовності для кращого розуміння динаміки творчого розвитку Рене Ееспере, змін в авторському стилі, композиторській техніці, стилістиці виконання та принципів інтерпретації.

Провідним жанром першого періоду в запропонованій автором періодизації творчості Рене Ееспере (1962-1995) виступає мініатюра, що набула актуальності в ХХ столітті, змінивши великі пост-романтичні форми. Саме мініатюра з'явилась тим адекватним жанром серед катаклізмів минулої епохи, який був здатний схопити та відобразити швидкоплинні події в бурхливому калейдоскопічному потоці сучасності. Серед циклів мініатюр, розглянутих автором дослідження, привертає увагу блискучий докладний екскурс в історію та феномен жанру багателі. В якому жанр «*les bagatelle*» структурно представлений від французьких клавесиністів (Ж. Куперен), класиків (Л. Бетховен, Я. Гуммель) до свого відродження у ХХ столітті в творчості естонських композиторів (Х. Еллер, М. Саар, Я. Рьєтс, Р. Кангро), європейських, світових (Б. Барток, К. Вайн, Д. Лігетті) та українських композиторів (В. Сільвестров, В. Польова), що дозволяє усвідомити культурно-історичний контекст створення циклу «Сім багателей» Рене Ееспере в наслідуванні та переплетінні з традиціями попередників та

сучасників. В аналізі фортепіанних циклів Р. Ееспере, в їх історичній послідовності створення, дисертант зупиняється на останніх – двох зошитах «Музичних скриньок» (1978-1979 та 1980-1982 років) зазначаючи, що ці незвичайні мініатюри створювались в «кульмінаційний момент періоду становлення», увиразнюючи витончений експеримент з фактурою, челестними тембрами, регістрами інструменту, а також «тонку гру з хронотопом». В цих двох зошитах мініатюр, як зазначає автор дослідження, Рене Ееспере найбільш яскраво проявив тяжіння до мінімалізму розкриваючи нові стилістичні аспекти своєї творчості.

Проаналізовані Станіславом Пилипенком шість фортепіанних циклів: «Сім багателей», «24 прелюдії», «Чотири остинато», «Чотири діалоги», «Вісім ритурнелів», два зошита «Музичних скриньок», а також п'єси для дітей, концерт і два твори для фортепіано з оркестром завершують, в авторській періодизації, перший період становлення композитора Рене Ееспере.

Другий період (від 1995 року, коли Естонія здобула незалежність до сьогодення) характеризується дисертантом як зрілість естонського Художника з вистражданою філософією, яка закликає прийняти світ у його множинності і неповторності. В аналізованих фортепіанних творах другого періоду оновлення та соціо-культурних змін у суспільстві відбувається трансформація авторської ментальної парадигми через посилення індивідуалізму, психологізму художніх образів. На зміну циклам мініатюр приходять розгорнуті п'єси-присвяти: «*Concentus*» для брата Тармо, «*Ludus tactus*» для Ральфа Тааля, «*Persona mea*» для Калле Рандау, а також знову музика для молодих виконавців, але більш інтелектуалізована та незвичайна.

Узагальнюючи положення фундаментальної, об'ємної і безумовно захопленої роботи Станіслава Пилипенка слід наголосити на тому, що автору вдалось повною мірою вирішити усі завдання дослідження в здійсненні його основної мети - презентувати фортепіанну творчість Рене Ееспере як художню систему з урахуванням жанрово-стильової специфіки та виконавської

реалізації. Станіслав Пилипенко окреслює шлях естонського Митця в контексті культурних перехресть непростої епохи, на фоні картини Часу, та у діалозі з ним, в якому постать Рене Ееспере постає як універсальна особистість, громадянин, національний митець, вчитель, продовжувач традицій національної музичної школи, що має фольклорне коріння.

Особливо зазначимо порушені дисертантом, піаністом за фахом, виконавцем фортепіанних творів Рене Ееспере, питання виконавства та інтерпретації великого масиву різноманітних за стилістикою фортепіанних творів естонського композитора. В таких аналізах та роздумах Станіслава Пилипенка, порівняннях прозирає глибока обізнаність, професіоналізм фахівця-піаніста, який добре орієнтується в сучасному піаністичному просторі, багатомірних принципах художнього відтворення авторського тексту в багатовекторній пост-модерновій стилістиці часу Нової музики, коли важливими постають у щирому діалозі зі слухачем інтелектуалізм, істинність та концептуальність інтерпретацій.

Загальні висновки в кінці дисертації носять достатньо вичерпний і переконливий характер. Все це дає підстави вважати дослідження Станіслава Пилипенка актуальним, відзначеним високим рівнем наукового мислення дисертанта, новизною отриманих результатів, глибиною проникнення в обрану тему.

Питання до автора дослідження:

- Станіслав Олександрович! У своїй роботі (стор.32) Ви згадуєте про період стажування Рене Ееспере у Московській державній консерваторії імені П.І.Чайковського в творчій майстерні Арама Хачатуряна, на жаль недовгий, вказуючи, що естонський композитор дуже хотів перейняти професіоналізм великого вірменського художника як майстра оркестровки. Як Ви вважаєте, наскільки відчувається вплив А.Хачатуряна у «Чотирьох діалогах» для фортепіано, присвячених Рене Ееспере великому вірменському композитору у рік його смерті?

- Моє друге питання стоється циклу «Вісім ритурнелів». (стор. 128) Аналізуючи композиційно-драматургічні особливості мініатюр, Ви зазначаєте, що при розгортанні основного тематизму виникає (цитую): «нескінченно циклічний звуковий потік, що лунає тембрами великих і малих дзвонів». Також у першому ритурнелі *in d/D* Ви зазначаєте, що в її звукозображальності імітуються маленькі дзвіночки. Які паралелі між «дзвонами і дзвіночками» цієї музики і стилем (композиторською технікою) *tintinnabulum* Арво Пярта Ви знаходите, враховуючи, що обидва зазначені явища хронологічно одночасні?
- І на останнє – питання від піаністки піаністу-виконавцю творів Рене Ееспере. Якими піаністичними, інтелектуальними та інтерпретаційними якостями повинен володіти сучасний піаніст у виконанні Нової музики, такої багатомірної, універсальної та непростой у своїй простоті. І що нового Ви відкрили для себе інтерпретуючи фортепіанні твори Рене Ееспере?

Робота Станіслава Пилипенка підкуповує своєю фундаментальністю, цілісністю, вона самостійна, надзвичайно цікава, з рисами концепційності, відкрита для подальшого розвитку і продовження ідеї дослідження.

Зазначимо, що дисертація, окрім музикознавчої цінності, має виразно окреслену виконавсько-практичну вагу, що може увиразнитись не лише у безпосередній виконавській діяльності сучасних піаністів-професіоналів, завдяки глибокому екскурсу в принципи інтерпретації Нової музики, але й знайти плідне означення в академічній навчально-освітній сфері, так як проблематика, пов'язана з різновекторними дослідженнями фортепіанного виконавства різностильової та багатожанрової сучасної академічної музики дотепер є недостатньо дослідженою у світовому та вітчизняному музикознавстві. Положення роботи також можуть бути використані у річці концертно-лекторської та, безпосередньо, культурно-просвітницької діяльності.

За наслідками написання дисертації Станіславом Пилипенком опубліковано низку фахових наукових статей, що максимально віддзеркалюють основний

зміст даної кваліфікаційної наукової праці. У презентованому науковому дослідженні не виявлено порушень академічної доброчесності.

Узагальнюючи вищевикладене зазначаємо, що дисертація Пилипенка Станіслава Олександровича «Фортепіанна творчість Рене Ееспере: жанрово-стильовий та виконавський аспекти» подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво», за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» є оригінальним, цілісним та винятково актуальним науковим дослідженням, що має вагому виконавсько-практичну значимість, передусім, для музикантів-піаністів, численних представників сфери професійної фортепіанної музичної педагогіки, а також історії музичного мистецтва та є такою, що відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор Пилипенко Станіслав Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри камерного ансамблю ОНМА імені А. В. Нежданової

Зима Людмила Вікторівна